

Paradijsvogels en Kroonduiven

Indische-Nederlanders in voormalig Nieuw-Guinea

In de jaren 1945 tot halverwege de jaren zestig werden 250 duizend Indische-Nederlanders naar Nederland gerepatriëerd. Minder bekend is dat velen hun geluk zochten in voormalig Nieuw-Guinea. Toen op 27 december 1949 het bestuur over Nederlands-Indië werd overgedragen aan de Indonesische overheid was Nieuw-Guinea in de soevereiniteitsoverdracht niet meegenomen. Enkele duizenden Indische-Nederlanders besloten om dit laatste kroonjuweel als nieuw thuisland te beschouwen. Het eiland was echter nauwelijks ontgonnen en bezat amper voorzieningen. Men ging een onzekere toekomst tegemoet, maar kon, hoe dan ook, in vrijheid leven. In een wereld die hen bekend voorkwam en die betrekkelijk dicht bij hun geboortegrond lag. Zij konden niet bevroeden dat Nieuw-Guinea inzet zou worden in het almaar oplopende steekspel tussen de Nederlandse en de Indonesische overheid, gesteund door de Verenigde Naties en de VS. Nederland droeg Nieuw-Guinea op 1 oktober 1962 over aan de VN, waarna het uiteindelijk in Indonesische handen kwam. De circa 13.000 Indische-Nederlanders moesten voor de tweede keer 'hun land' verlaten. Het boek bevat persoonlijke vertellingen van betrokkenen die in combinatie met het beeldmateriaal (circa 200 foto's) een indringend beeld van deze groep geven.



Paradijsvogels en kroonduiven
Indische Nederlanders in voormalig Nieuw-Guinea
Door Tjaal Aeckerlin
KIT publishers: 160 pagina's (hardcover)
ISBN: 9789460220494
Prijs: € 24,50

Okki (links) aan het werk in de Gouvernementswerkplaats, Manokwari 1960



Tijdelijkheid

Ook de kleurrijke kaarten met afbeeldingen van allerlei producten in Nederlands-Indië, die langs de wanden van onze klas hingen, moesten het ontgelden. De Japanners staken er de fik in. Mijn oudere broers kwamen in krijgsgevangenschap. Er werden welgeteld twee briefkaarten vanuit Bandoeng in Poerworedjo bezorgd, daarna vernamen wij niets meer van hen. In de kledingkast lagen na twee jaar nog steeds hun broeken, hemden en schoenen, gestreken en gepoetst. Mijn kleding raakte versleten en ofschoon ik wist dat hun kleren mij inmiddels pasten, weigerde ik ze te dragen. Ondanks aandringen van mijn ma.

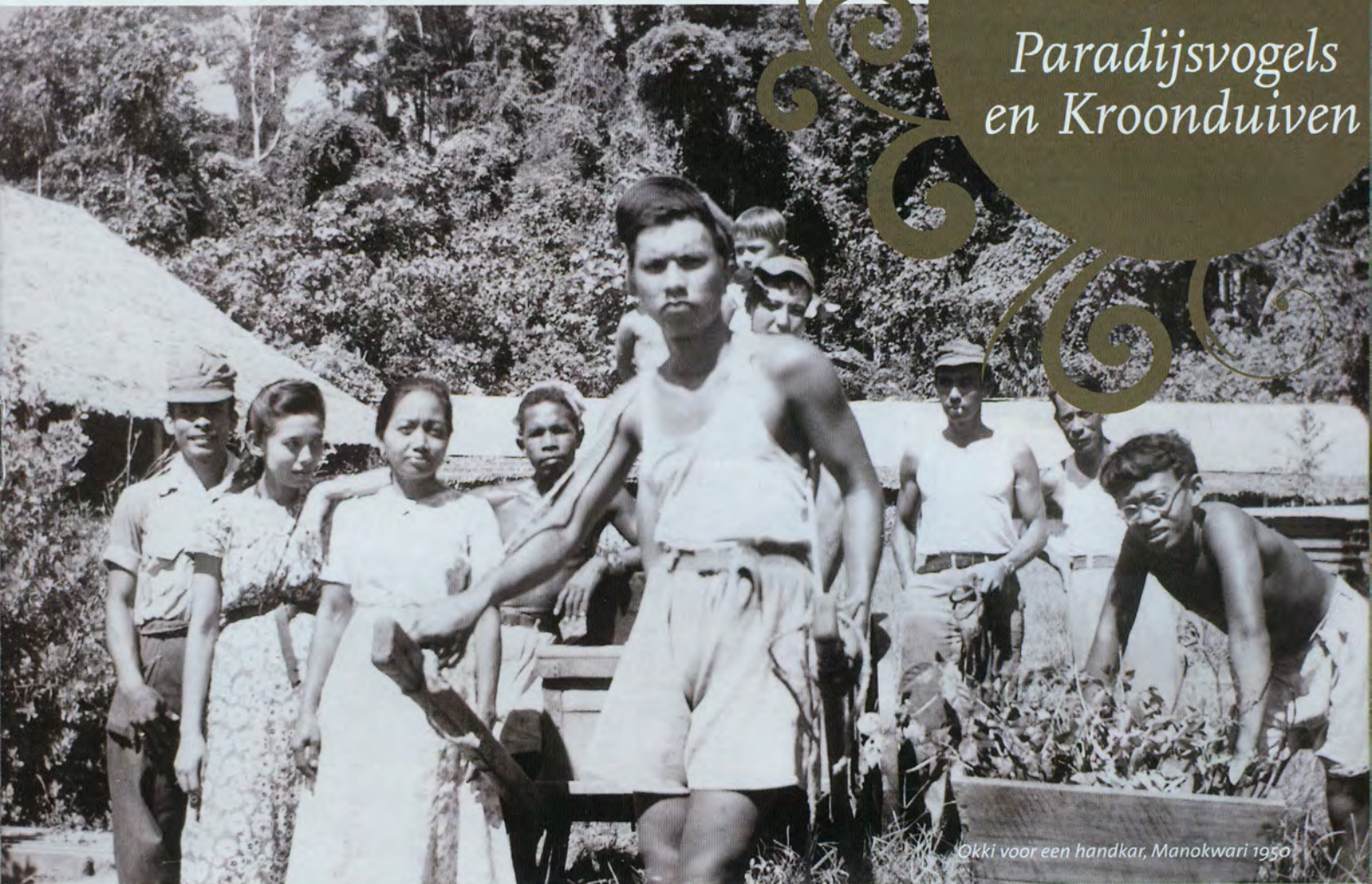
Zij sprak geregeld met mijn broers, 'in gedachten', zo vertelde ze me eens. Haar

'gesprekken' konden niet voorkomen ze met de dag verdrietiger werd en zich begon af te sluiten. De voorgeschotelde porties eten liet ze links liggen. Ze verlangde naar een teken van leven van haar jongens. Wij kinderen probeerden haar wat op te monteren met onverwachte kusjes of door haar handen of voeten zachtjes te pidjitten. Maar alle levensenergie leek uit haar lichaam geweken. Mijn pa, die bij de posterijen werkte, kende een Ambonese doekoen die bekend stond om zijn ilmoe, zijn bovennatuurlijke gaven. De man gaf op een avond antwoord op de vraag die onze familie al geruime tijd kwelde. 'Uw beide zoons zijn in leven. Ze zijn niet meer op Java, maar ver van ons.' De doekoen vertrok zonder dat mijn pa hem iets mocht toestoppen.

Via mijn Indonesische vriend Daroes kreeg ik een baantje in de jutefabriek, zodat ik mijn steentje aan het huishouden kon bijdragen. Ik kwam te werken in een loods waar ik er op moest toezien dat de vezels zich gelijkmatig rond de klossen draaiden. In die lawaaierige ruimte ontmoette ik 'de Pool'. Althans, zo luidde zijn bijnaam. Uiterlijk op en top

Tempo Doeloe

Paradijsvogels en Kroonduiven



Okki voor een handkar, Manokwari 1950

een Indischman, maar sprekend met een vreemdsoortig accent. Tijdens een pauze staarde hij mij aan en zei zonder enige aanleiding: 'Okki... jij komt vast te zitten.' Ik was te verbouwereerd om te vragen wat hij in hemelsnaam bedoelde. Een half jaar later stonden er pemoeda's bij de voordeur. Weliswaar ongewapend, maar met een zeer strijdvaaardige uitstraling. Mijn moeder probeerde soebattend op een aantal bekende gezichten in te praten. Ze sprak tegen dovemansoren.

De vrachtwagen leverde mijn pa en mij af bij de Kaderschool in Magelang. Honderden Indische-Nederlanders krioelden daar als mieren door elkaar heen. 'De Pool' had gelijk gekregen.

'Samen uit, samen thuis', verkondigde mijn vader meerdere malen. Hij behoorde als oudere tot de 'fortuinlijke' evacués die al vrij snel, na een gevangenenruil, naar bevrijd gebied werden overgebracht. 'Zal ik mijn plaats afstaan?' vroeg hij nog. Op 11 april 1947, op mijn verjaardag, kwam ik met een van de laatste transporten op station Senen in Batavia aan. 'Jullie mogen gerust juichen', klonk

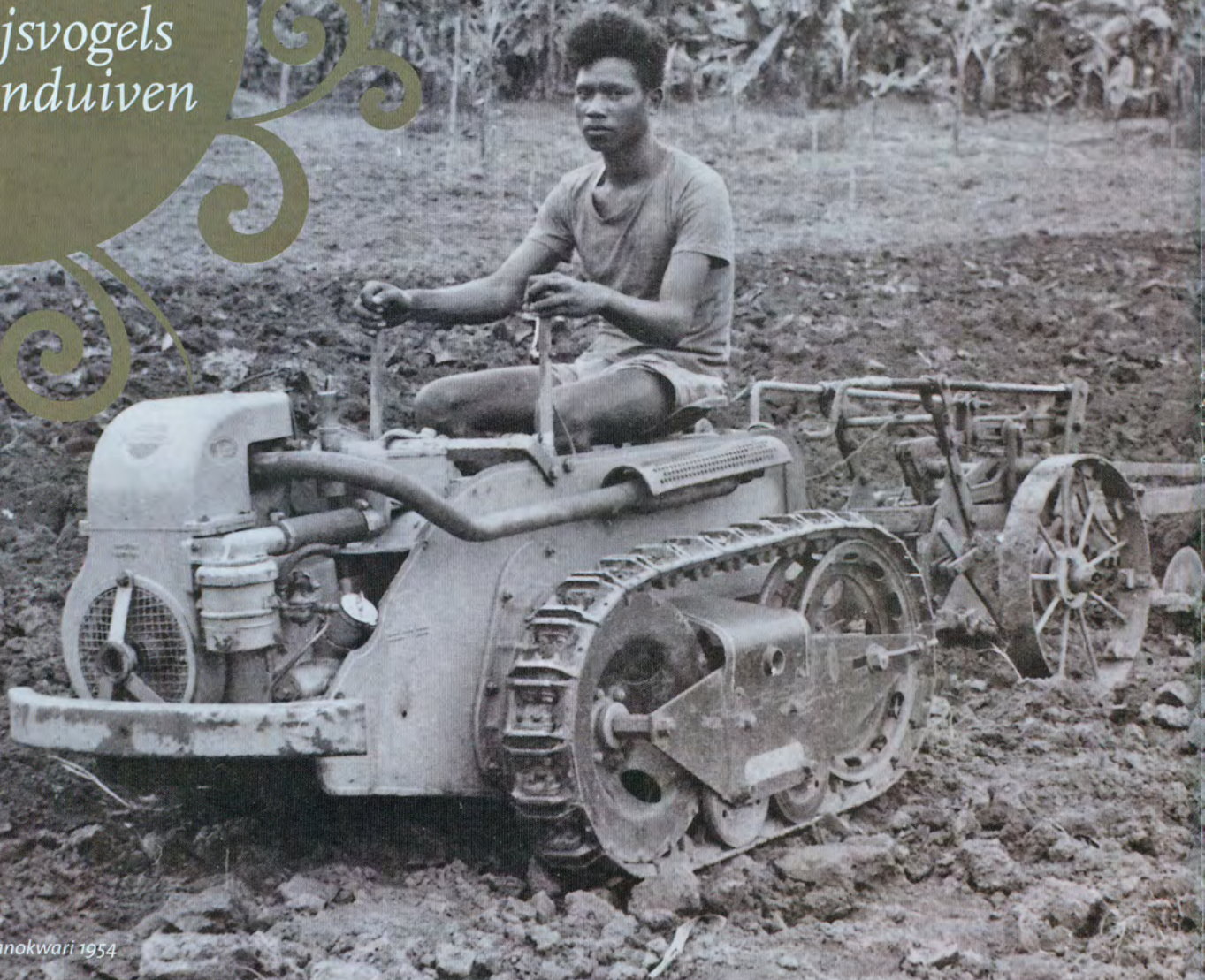
het uit de mond van een hulpverlener die ons opving. We strompelden als scharminkels met vervuilde lappen om ons lijf de trein uit. Van het Rode Kruis kreeg ik te horen dat mijn familie zich in Soerabaja bevond, inclusief mijn broers. Ook de doekoen had een juiste voorspelling gedaan.

Nieuw-Guinea kwam in beeld toen een nicht mij voorstelde aan een voorman die een landbouwproefstation bij Manokwari zou gaan leiden. Een geboren verteller, die zijn verhaal doorspekte met een hoop romantiek. Ik zag 'plaatjes' voor me van weelderige tuinen en gelukzalige Indische boeren die na gedane arbeid gezamenlijk naar de populaire eettentjes in de stad trokken. Mijn technische opleiding aan de Koningin Emmaschool in Soerabaja sloot naadloos aan op de vereiste vaardigheden om mee te kunnen. 'De boel moet namelijk eerst opgebouwd worden', verklaarde de voorman. Thuis wuifde ik alle wijze raad in de wind en op de dag van vertrek nam ik bijna achteloos afscheid. Alsof mijn bestemming om de hoek lag.

Sorong was de eerste stad in Nieuw-Guinea waarop ik vanaf het dek een blik kon werpen. Boven in de heuvels waren enkele witgekleurde woningen voor de olieheren in gereedheid gebracht. Met dat ik mijn ogen de heuvels liet afdalen, zag ik de troosteloosheid toenemen. Het voorspelde weinig goeds voor Manokwari. Ik kon mijn haren wel uit mijn hoofd trekken. Direct na aankomst kregen we te horen dat het enige tijd zou vergen om al het benodigde materiaal naar het proefstation over te brengen. Er waren slechts enkele voertuigen beschikbaar om aan de wensen van de vele binnenkomende kolonisten te voldoen. Deze vertraging leidde ertoe dat ik met enkele leeftijdsgenoten, voorlopig, werd uitgeleend aan een tabak-teler die ons plechtig beloofde een oplossing te zoeken voor de ontbrekende planken in ons optrekje. We plukten de rijpe bladeren en legden ze in de zon te drogen. 'Broeien', noemde de eigenaar dit proces. Enkele dagen later bekeken we de asresten van de oogst. De bundeltjes tabak waren gaan smeulen en hadden vlam gevat. Het vuur had razendsnel om zich heen gegrepen.

Tempo Doeloe

Paradijsvogels en Kroonduiven



De autoculto, Manokwari 1954

Op het perceel tussen Andei en Maroeni, op tien kilometer van Manokwari, voegden we ons bij een dozijn families. Hoewel de moesontijd nog moest aanbreken, kwam het water met bakken uit de hemel zetten. Een test voor de legertenten die waterproof heetten te zijn. Toen het doek eenmaal verzadigd raakte, maakte het weinig verschil of je buiten of binnen stond. Zodra het weer opklaarde, wees de voorman op het aloude Javaanse gotong-rojong principe. 'Iedereen zijn taak, maar help elkaar waar je helpen kunt.' Sommigen hadden nooit eerder een zaag of schop aangeraakt. Maar er verschenen solide barakken en de grond werd gras-, steen- en struikvrij gemaakt. Met de autoculto, een klein formaat landbouwmachine, ploegden we de aarde om. Wat we met de twee imposante paarden op het perceel aanmoesten? Ze gedroegen zich als waakhonden en liepen briesend, nietsvermoedende passanten na. Als ik op mijn vingers floot kwamen ze teruggegalopeerd.

Bij het licht van Petromax-lampen brachten we de avonden door. Belaagd door veelkleurige vlinders die op de gelige gloed afkwamen. Van een sprankelend nachtleven was geen sprake. Zodra er weemoedige gitaarakkoorden klonken, viel ik uitgeput in een diepe slaap. Op vrije momenten verkende ik met vrienden de omgeving. Op het strand, dat op loopafstand lag, bereidden Papoea's boven vuurtjes hun visgerechten en schildpaddenvlees. Via hen leerden we het woud aan de andere kant van het perceel kennen. Prieelvogels bouwden er ingewikkelde constructies van takjes en mos. Het leken dakloze huisjes, ingericht met bloemen en bessen. Allemaal keurig gerangschikt en geordend, om wijfjes te lokken. Ik maakte kennis met de maleo, de boskip, die smaakvolle eieren leverde. Mits je het aandurfde de enorme heuvel van bladeren en aarde om te woelen waar de maleo haar broedsel in verborg. De koetoe maleo, een stekende

mijtensoort, beschermde de bult die wel anderhalve meter hoog kon worden en vele meters breed. De broedplaatsen gingen generaties lang mee.

Onze komkommers en boontjes kwamen in de schappen van een groenteboer in Manokwari terecht. Daarnaast landde er eenmaal per week een Catalina, een militair amfibievliegtuig uit Biak, om groenten in ontvangst te nemen. Ik behoorde tot de groep die speciaal van het proefstation overkwam om de bemanning vanuit een prauw in de Sanggen-Baai de gevulde zakken toe te werpen.

'Niet rendabel', beluisterde ik steeds vaker om me heen. Nog voordat het gouvernement het proefstation sloot, had ik van de helft van de gezinnen al afscheid genomen. Die met kinderen waren als eerste vertrokken. De Gouvernementswerkplaats haalde me binnen om het groeiende wagenpark te helpen



Een beetje jaloers

Nog even en we zijn alweer 65 jaar geleden bevrijd. Ongelooflijk, zo snel als de tijd voorbij vliegt. Lijkt wel of je net in een hogesnelheidstrein bent gestapt en het eindstation al ziet opdoemen.

Tjimahi, augustus 1945: Alle corvees waren afgelast en omdat er toch niks te doen was, zaten we naast de barak klereluizen te pletten. Denderde plots een Mitchell bommenwerper met oranje driehoek op de romp laag over het kamp. Je kon onze botten horen rammelen. Waren we ook zo verbouwereerd dat we pas begonnen te juichen toen die kist al boven Bandoeng vloog. De hoerastemming duurde trouwens maar even, want wat daarna op ons af kwam overschaduwde de blijheid en geeft na al die jaren nog steeds meer reden tot gedenken dan feestvieren.

Beekbergen, augustus 2010: Op steenworpafstand van ons terras staat het oorlogsmonument 1940-1945 van de dorpen Beekbergen, Lieren en Oosterhuizen. Het bevat de namen van 10 terechtgestelde verzetslieden en 2 in Indië omgekomen militairen. Hoewel dat op 4 mei 1970 door kinderen van de slachtoffers onthulde monument niet specifiek 'Indisch' is, heb ik er een speciale band mee. Dat is omdat ik bijna alle erbij gehouden plechtigheden heb bijgewoond. Als enige sinjo tussen honderden totoks. Soms terzijde gestaan door junior, als hij weer had deelgenomen aan de fakkelestafeteloop om het bevrijdingsvuur van Wageningen naar Beekbergen te brengen. Nog een reden voor mijn affectie is dat ik het roerend eens ben met de paar Indiëveteranen die zich 'De Jongens van Toen' noemden en het voor elkaar kregen de na-

men van 2 achtergebleven Indiëgangers ook op het monument kwamen. Wat eigenlijk niet hoorde, omdat de ene (marineman) voor 1940 was overleden en de andere (soldaat) na 1945 gesneuveld.

Wat ook in belangrijke mate meespeelt, is dat ik indertijd ter gelegenheid van '45 jaar Bevrijding' een artikel heb mogen schrijven over Piet H. Kaars Sijpesteijn, de leider van de door de Duitsers opgerolde verzetsgroep. Twee inmiddels overleden 'dienstbodes' hebben me toen het hele verhaal verteld, vanaf het verraad en de arrestatie in het grote huis aan de Tullekensmoelweg tot aan het terugkrijgen van het koffertje met kleren van 'hun meneer' na diens terechtstelling. Zo iets blijft hangen. Net zoals de adoptie van het gedenkteken door de openbare basisschool blijft hangen. Vind ik nog steeds mooi en ook perfect passend bij de bevrijdingsgedachte, als op 5 mei de 'zorgbelofte' door groep 8 wordt overgedragen aan groep 7, en die jongens en meisjes gedichten voordragen. Enige wat me dwars zit, is dat er daarna een heel jaar niets gebeurt. Er in de aanloop naar de bevrijdingsmanifestaties monument en directe omgeving schoon en onkruidvrij te maken. Snap ik niet. Als je een kind adopteert laat je de verzorging ook niet aan een ander over en wil je dat het er netjes uitziet. Elke dag en niet alleen als het kind jarig is. Ma'af, is misschien krom geredeneerd, maar ik ben gewoon een beetje jaloers. Omdat onze bevrijdingsdag nooit zo uitbundig gevierd kan worden als 5 mei.

Jack Poirrié groeide op in Batoeradja en woont sinds 1951 in Nederland. Elke maand schrijft Jack Poirrié in Moesson over zijn perikelen.

onderhouden. Ik kwam in de kost bij de familie Andreas die de eerste stappen naar een florerende ketjap- en stroopfabriek zette. Mettertijd kwam het sociale leven op gang. Het strand bij Pasir Poetih raakte in de avonduren en op zondagen in trek. In de aan zee gelegen danszaal Korver vond ik een uitlaatklep. De Engelse wals met het hoofd van mijn 'partner' op enkele centimeters afstand. Een haarlok die tijdens een draai even mijn gezicht be-roerde. Maar ondanks alle verbeteringen begon de tijdelijkheid van onze aanwezigheid, die ik diep van binnen altijd heb gevoeld, aan mij te knagen. In 1960 verbaasde ik mijn chef met mijn plotselinge besluit om naar Nederland te vertrekken. 'Blijf... en ik geef je opslag.' Met de *Fairsky*, een Italiaanse boot, maakte ik de oversteek om de laatste maanden van mijn moeders leven mee te maken.
Okki Kiemeny, Manokwari 1953